

Teshuva: Then and Now

Rabbi Prof. Jeffrey R. Woolf

1. ספר שערי תשובה לרבינו יונה שער א

מן הטובות אשר היטיב השם יתברך עם ברואיו, כי הכין להם הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם ולנוס מפח פשעיהם, לחשוך נפשם מני שחת ולהשיב מעליהם אפן, ולמדם והזהירם לשוב אליו כי יחטאו לו, לרוב טובו וישרו כי הוא ידע יצרם, שנאמר (תהלים כה, ח): "טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך", ואם הרבו לפשוע ולמרוד ובגד בוגדים בגדו, לא סגר בעדם דלתי תשובה, שנאמר (ישעיה לא, ו): "שובו לאשר העמיקו סרה".

"ונאמר (ירמיה ג, כב): "שובו בנים שובבים ארפה משובותיכם

והזהרנו על התשובה בכמה מקומות בתורה, והתבאר, כי התשובה מקובלת גם כי ישוב החוטא מרוב צרותיו, כל שכן אם ישוב מיראת השם ואהבתו, שנאמר (דברים ד, ל): "בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו". והתבאר בתורה, כי יעזור ה' לשבים כאשר אין יד טבעם משגת ויחדש בקרבם רוח טהורה להשיג מעלת אהבתו, שנאמר (דברים ל, ב): "ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוך היום וביניך בכל לבבך ובכל נפשך"...

2. רמב"ם הלכות תשובה פרק ב הלכה ב:

ומה היא התשובה הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד שנאמר יעזוב רשע דרכו וגו', וכן יתנחם על שעבר שנאמר כי אחרי שובי נחמתי, ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם שנאמר ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו וגו', וצריך להתודות בשפתיו ולומר עניינות אלו שגמר בלבו.

3. ויקרא פרק טז, טז:

וְכַפֵּר עַל־הַקֹּדֶשׁ מִטְּמֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפְּשָׁעֵיהֶם לְכָל־חַטָּאתָם וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאַהֲל מוֹעֵד הַשֶּׁכֶן אֹתָם בְּתוֹךְ טְמֵאתָם:

ויקרא פרק יח, כו-כח:

וּשְׁמֵרְתֶם אֹתָם אֶת־חֻקְתֵי וְאֶת־מִשְׁפָּטֵי וְלֹא תַעֲשׂוּ מִכָּל הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה הָאֲזוּרֹת וְהַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם: כִּי אֶת־כָּל־הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה עָשׂוּ אֲנֹשֵׁי־הָאָרֶץ אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם וַתִּטְמָא הָאָרֶץ: וְלֹא־תִקְיֵא הָאָרֶץ אֶתְכֶם בְּטִמְאָתְכֶם אֲתֵה כְּאֲשֶׁר קָאָה אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם:

יחזקאל לו, כה:

וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וְטָהַרְתֶּם מִכָּל טְמֵאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל־גִּלְגֻלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם:

3. פסיקתא רבתי (איש שלום) פיסקא מד - שובה ישראל:

... שאם אדם עושה תשובה (וחזר בו) [וחוזר] לעבירותיו אינה תשובה, (זה) [אם] ירד אדם לטבול והשרץ בידו אין לו (הטהרה) [טהרה], מה יעשה, ישליך מה שבידו ואח"כ יטבול ויטהר...

4. רמב"ם הלכות תשובה פרק ב הלכה ג

כל המתודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב הרי זה דומה לטובל ושרץ בידו שאין הטבילה מועלת לו עד שישליך השרץ, וכן הוא אומר ומודה ועוזב ירוחם...

ספר שערי תשובה לרבינו יונה שער א סי' י"א:

ויתודה לשוב אל ה', כמו שנאמר (ישעיה נה, ז): "יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה' וירחמהו". והמשל בזה - למי שאוחז השרץ ובא לטבול ולהטהר, כי יניח השרץ תחלה ואחרי כן יטבול ויטהר. וכל זמן שהשרץ בידו עוד טומאתו בו, ואין הטבילה מועילה. והנה עזיבת מחשבת החטא - היא השלכת השרץ, והחרטה מאשר חטא והודוי והתפלה - במקום הטבילה.

5. רש"י יחזקאל פרק לו פסוק כה :

(כה) מים טהורים - אכפר עליכם ואעביר טומאותיכם בהזית מי חטאת המעבירין טומאת המת :

פיוטי רבי אפרים בן יעקב מבונא (ס' הזכירה, ע' א"מ הרברמן, עמ' 48):

טַמְאָה מְכַזָּה בְּשֵׁבַע, הַלֵּב הַזְמַקָּר,
 טַהֲרָהוּ וְאַמְצָהוּ לְכַבוֹשׁ גְּבוּיָה קָר,
 יִצָּר סָמוּךְ תִּצָּר שְׁלוֹם, לְזִקָּר
 תַּחֲטָאָהוּ בְּאִזּוֹב וְנִטְקָר (על-פי תהלים גא, ט).

ס' ערוגת הבושם לרבי אברהם בן עזריאל מביהם (ע' א"א אורבך, ח"ג, ענ' 445):
 המעשה. לא בצדק וביושר, לא בצדקתך וביושר לבבך²⁷. לנו נגדך פשרה,
 אין לנו להתפשר כנגדך בכשרון מעשינו. כח ויתרון הכשרה, שם דבר, כח
 גבורתך ויתרון הכשר חכמתך. כביר תן לפשרה, אתה הוא כביר כח עשה כחכמתך
 תן אותו הכשר בנו למחות עונותינו, כמו זנמס²⁸, ומתרג' פשר. ויתרון הכשרה, וחיילים
 יגבר ויתרון הכשר חכמים²⁹. ההוא הוא מקוה כושר של ישראל, מקוה ישראל³⁰.
 טהורים³¹ תזרוק, וזרקתי עליכם מים טהורים³². תחשרה, תשפיע, לשו' חשרת

ספר אור זרוע חלק א - הלכות שליח ציבור סימן קיב

אדם שהרג נפש בשוגג אם יכול ליעשות שליח צבור....ודאי אם הי' הורג נפש במזיד אפי' אם אין גואלי הנהרג מונעין מלהתפלל עמו. הצבור עצמם צריכין להתרחק ממנו...אבל אם שב בתשובה הרי הוא צדיק גמור מיד אף על פי שעדיין לא עשה שום דין אלא שצריך טבילה לטהר מעבירה שטימאתו. שהעבירה מטמאה. כדאמר בשוחר טוב במזמור בבא אליו נתן. וכן הוא אומר הרב כבסני מעוני מיכן אתה למד שכל מי שעבר עבירה כאלו נטמא בטמא מת ואין מזין עליו אלא באזוב...וכן קבלתי ממורי הרב רבינו שמחה זצ"ל שכל בעלי תשובה צריכין טבילה. דתני' באבות דר' נתן פ"ג מעשה בריבה אחת שנשבית וכו' ולאחר שפדאוו הטבילוה. שכל אותם הימים שהיתה שרויה בין העכו"ם היתה אוכלת משלהם ועכשיו הטבילוה כדי שתטהר. אף על גב דגיעולי עכו"ם אינם מטמאים את הגוף אפילו הכי הטבילוה כדי לטהרה מן העבירה. ואף על פי שפירשתו שכל בעלי תשובה צריכין טבילה אעפ"כ הטבילה אינה מעכבת התשובה. ... אלא שצריך לצער את עצמו ולסגף את גופו להתכפר לו מה שכבר עשה.

ספר הרוקח הלכות תשובה סימן ו

תשובת המשקל. כפי הנאה שנהנה בנשיקה ובמשמוש ובהעראה יש לו להצטער בדאגת הלב ויתענה לכל הפחות מ' יום ולא יאכל בשר ולא ישתה יין בלילה שיש לו להתענות למחר ולא בלילה לאחר תעניתו ויצטער בשכיבתו יומם ולילה לשקול הצער כנגד חשק ונשק התאוה אשר נהנה :

ספר הרוקח הלכות תשובה סימן י

תשובת המשקל יש לו לשקול צערו כנגד הנאתו שנהנה בה ושנה שלימה אסור לאכול בשר ולשתות יין לבד משבתות וימים טובים ופורים ולא יאכל לחם חם ולא ירחץ כי אם בימים טובים מעט ולא ילך לראות בשום שחוק כי אם ילך לנשואין בשעת הברכה ולא יעדן עצמו בשום דבר וילקה בכל יום וישכב על דף אחד בלא כר

כי אם בשבת וביום טוב על תבן או על קש וכר בראשו ויסיר רוח הבהמיו שבו חומר התאוה וחיי צער יחיה ושק על בשרו ולא ידבר מעניין התאוה חשקים ונשוקים ומשמושים ומיני אהבות וחשק או חמודים :

ספר המנהגים (קלויזנר) סימן לג

בערב יום הכפורים טובל אדם בז' שעות או בח'...

(א) וטבילה ביי"ה אינה צריכה ברכה, כי אינה אלא בשביל טהרה, עכ"ל (ליקוט) [תשב"ץ].

(ב) המברך על הטבילה של [ערב] י"ה הוי ברכה לבטלה, עכ"ל א"ז קטן.

ג*) ואומר מהר"א שיכולין ללקות ולטבול בערב י"ה מתי שירצה, רק שיהא קודם ללילה, ע"כ.

6. משנה מסכת יומא פרק ח משנה ט:

רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מיטהרין מי מטהר אתכם אביכם שבשמים שנאמר (יחזקאל ל"ו) וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם ואומר (ירמיה י"ז) מקוה ישראל ה' מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל :

הגר"ד הלוי סולובייצ'יק זצ"ל, על התשובה, עמ' 17:

אבל החטא גם מטמא. יש מושג של טומאת החטא. כל התנ"ך מלא במושג זה של הזדהמות, התלכלכות, היגאלות על ידי החטא. הטומאה נהפכת לחלק מאישיותו של החוטא. החטא כמו מעביר את הכתר האלהי מעל ראשו של אדם ופוגע בשלימותו הרוחנית. גם בהלכה ולא רק במקראות ובאגדה אנו מוצאים ביטוי לטומאת החטא. כאן הביטוי הוא קונקרטי. יהודי שעובר עבירה משתנה מעמדו החוקי. אם עבר אדם עבירה שיש בה עונש מלקות או מיתת בית דין, הרי נוסף לעונש המגיע לו שהוא תוצאה מן החטא, הוא גם נפסל לעדות. אין זה בא מחמת עונש, אלא יש כאן משום שינוי במעמדו האיש. האדם לאחר החטא אינו אותו אדם שהיה לפני החטא. לכל אדם יש חזקת נאמנות, יש אמת אינדיבידואלית, הייתי אומר, טבעית, שהיא חלק אינטגרלי מאישיותו. ברגע שאדם חוטא הוא נפסד, נשחת, הוא נטמא, הוא ירד ממעמדו. החטא מפקיעו מזכויותיו הטבעיות, מסגולותיו האנושיות. הוא משתנה לגמרי. אישיותו אחת מסתלקת ואחרת באה במקומה. אין בכך משום עונש או קנס, אף לא זעם וחרון ונקמה, זאת היא פגימה "מטא-פיזית" באישיותו, בקדושתו של האדם.

רמב"ם הלכות תשובה פרק ז הלכה ז:

כמה מעולה מעלת התשובה, אמש היה זה מובדל מה' אלהי ישראל שנאמר עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם, צועק ואינו נענה שנאמר כי תרבו תפלה וגוי' ועושה מצות וטורפין אותן בפניו שנאמר מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי, מי גם בכס ויסגר דלתים וגוי', והיום הוא מודבק בשכינה שנאמר ואתם הדבקים בה' אלהיכם, צועק ונענה מיד שנאמר והיה טרם יקראו ואני אענה, ועושה מצות ומקבלין אותן בנחת ושמחה

שנאמר כי כבר רצה האלהים את מעשיך, ולא עוד אלא שמתאווים להם שנאמר וערבה לה' מנחת יהודה וירושלם כימי עולם וכשנים קדמוניות.